

2016 - ANUL COȘBUC (XIII):

„Vorba ăluia: nici în clin, nici în mănec” explicată de George Coșbuc

Profesorul academician Virgil Șotropa a fost un mare pasionat al istoriei românilor din valea Rodnei, cele mai importante lucrări fiind „Istoria școalelor năsăudene” (1913, în colaborare cu N. Drăganu) și monografia dedicată Năsăudului (1924, în colaborare cu Al. Cioplea).

Continuăm reproducerea prezentării trecutului școlilor românești: «Ajungând la finea secolului XVII Ardealul sub domnia Habsburgilor, și mai mult, făcându-se la 1668 unirea între o parte din Români ardeleni cu biserica catolică, de aici se începu o nouă viață culturală pentru Români. Ce e drept ei n’au putut să-și ridice imediat școale naționale dar cel puțin li-s’a făcut posibil să cerceteze școalele streinilor, și mai ales ale iesuiților din patrie și streinătate, din cari școale au ieșit cei dintâiu bărbați luminați, adeverații luptători și apărători ai bisericei și școalei noastre naționale românesci. (...) Abia 50 ani după întemplantă unire, prin multe lupte și greutăți, și-au putut deschide în fine Români școalele din Blaj, mulțămită zelului și energiei episcopului Inocențiu Clain, care, îndată după strămutarea reședinței episcopesci dela Făgăraș la Blaj, în 1738, s’a apucat de zidirea și ridicarea școalelor. (...)

Făcându-se începutul cu școalele Blajului, de aci încolo, în jumătatea a doua a secolului XVIII, Români în toate părțile se puseră să-și ridice școale, între cari un loc de frunte îl ocupă cele ridicate pe teritoriul de graniță. (...)

Pe teritoriul regimentului I român grănițăresc din Ardeal s’au deschis tot cam pe atunci: școala normală din Orlat, apoi școale triviale și comunale în Hațeg, Vaida-rece, Jina, Cugir, Lissa, Veștem, Tohan, Racovița, Ohaba, Răcășdia, Șinca și Viștea-inferioară, și încă în vr’o câteva comune școale cercetate numai în timp de iarnă. Pe teritoriul regimentului II românesc grănițăresc năsăudean au început a-se înființa școale dela 1763 încoace. (...)

Înființându-se la 1763 granița militară, spre acest scop s’au militarizat toate 21 comunele din valea Rodnei ... (n.r. inclusiv satul Hordou). (...) Locuitorii comunei din valea Rodnei, cum

am văzut, din timpurile cele mai vechi au fost liberi și nobili; cu ocaziunea militarisării au fost apoi ridicați la statul nobilitar și locuitorii celorlalte comune militariate. Toate cele 44 comune militarizate au format: „Regimentul II român de granițe Nr. 17”. (...)

Meritul de căpetenie pentru înființarea școalelor în sec. XVIII în întreg statul Austro-Ungariei, în special însă în granița militară română, cu tot dreptul i-se poate atribui împărătesei Maria Teresia. La 1764 emise înțeleapta domnitoare o ordinațiune, ca să se ridice în fiecare sediu de stat major și în cercul fiecărui batalion grănițăresc câte o școală germană, parte din speșele statului, parte cu contribuiri dela grănițeri. (...) În care an s'a înființat anume această școală, exact nu se știe, însă de sigur între anii 1770 - 1777, și nu mai târziu, ceea-ce se poate dovedi din raportul generalului Baron Cristian Rall și al comisarului belic Gottfried G. Obst, cari trimiși să inspecționeze regimentele de grăniță românești, în raportul lor d.d. Sibiiu 20 Maiu 1777 amintesc școala normală din Năsăud, și preste tot vorbesc în termini de laudă despre școalele din regimentul năsăudean. (...)

Desființându-se în anul 1851 granița militară, reprezentanții grănițerilor fostului regiment năsăudean, s'au adunat la 13 Martie și 1 August 1851 în Năsăud, și aci, la îndemnul unor bărbați de inimă, cum a fost învețătoriu Vasile Nașcu, directorul Moise Panga, locotenentul Petru Tanco și vicariul de atunci Macedon Pop, hotărîră să nu împărțească întru sine fondul de monture, după cum făcură grănițerii secui, ci acesta să rămână intact sub numirea de „fond de stipendii”, din care să se dea fiilor grănițeri năsăudeni și descendenților acestora știpendii, la universități și academii.»

Primul învățător a lui George Coșbuc a fost «dascălul Tănăsuca Mocodean, fost caporal pe vremea grăniței militare, un om mic de statură, supt la trup și fața ca o prună uscată, sărac ca vai de el, dar om cinstit și procopsit, după cum era lumea pe vremea aceea». De la acesta George a „deprins foarte bine în cetit și scris, căci, cât era ziulica de mare, avea tot cartea și partea în mână.” Ulterior (în 1873) la școala trivială din Telciu «sub îngrijirea învățătorului Ioan Ionașc, (...), tânărul George se deprinse foarte bine în limba germană, așa că era-n stare să traducă din română în germană bucăți de cetire din „Legendarul” lui Visarion Roman.»

Studiul limbii române a fost una din marile pasiuni ale tânărului George Coșbuc. Dovadă sunt explicațiile documentate ale unor zicători foarte cunoscute. Surprinzător – astăzi – este modul cum cercetătorii nu au remarcat eroarea care se face permanent în prezentarea și explicarea cunoscutei zicători: „a nu avea nici în clin, nici în mânecă”. În DEX „clin” este cunoscut ca o bucată de pânză în croitorie, sau un petec de pământ de formă triunghiulară; în expresie este explicat ca „A nu avea nici în clin, nici în mânecă (cu cineva) = a nu avea nimic comun, nici un amestec, nici o legătură (cu cineva).”

Într-o serie intitulată „VORBA ĂLUIA - Zicători explicate”, George Coșbuc prezintă „istoria zicătorii”:

«„Nici în clin, nici în mânecă” (1897):

Aproape toți rostim rău această zicătoare, din mânecă făcând mânecă. Deoarece clinul e o parte a hainei - îndoiturile sau aripile de dindărăt ale sucmanului ori ale anteriorului - a fost ușor să amestecăm noțiunile mânecă și mânecă, crezând că, dacă vorbim de clin, e natural să vorbim și de mânecă. Dar zicătoarea n-are a face nimic nici cu clinul hainei, nici cu mânecile ei.

Clin e vorbă veche, de origine slavonă și înseamnă „povârniș”. Corespunde pe deplin neologismului pantă. Țăranul vorbește de «clinul dealului», de «clinul apei» etc. Orice drum din deal în vale e clin.

Mânece e vorbă latinească și înseamnă „a te scula de cu noapte ca să pleci la drum”. Vorba aceasta începe să dispară; ni se păstrează încă în proverbiile «cine mânece nu întunecă», «mânecatul de dimineață și însuratul devreme nimănui nu strică» și în locuțiunea «pe mânecate».

Drumul țăranului e pe dealuri, el mânece deci, ca să urce dealul și să scoboare iarăși în vale până nu întunecă, până nu-l apucă noaptea. Prin asociație de idei, a mânece e sinonim cu „a urca dealul”.

Mânece e drumul la deal. În Bănat se numește orce suiș pe deal «mânecul dealului».

Deci zicătoarea are înțelesul: „n-am cu el de-a face nici pe drum la deal, nici pe drum la vale”. Explicarea zicătoarei e asta: Când drumul la deal (mânecul) e greu și boii nu pot urni carul, țăranii înjugă patru și șase boi, de la alte care, și scot așa pe rând carele în deal. La vale (la clin) își împrumută lanțurile, ca să împiedece roțile. Țăranul, fie cât de străin, când vede pe alt țăran că nu-i poate scoate carul în deal, își desprinde boii și-l ajută. Un om care îl dușmănește, ori un târgoveț, trece pe lângă țăran și-l lasă neajutorat în drum. Cu aceștia țăranul „n-are nici în clin, nici în mânece”, sânt oameni care nu fac cauză comună cu el: nu și-au prins niciodată boii la un jug, nici la deal, nici la vale.»

(va urma)

Marius Halmaghi

Sursa on-line:

<http://www.tribuna.ro/stiri/cultura/2016-anul-cosbuc-xiii-vorba-aluia-nici-in-clin-nici-in-manec-explicata-de-george-cosbuc-115359.html>

În: *Tribuna*, 27 martie 2016.

The screenshot shows a web browser window with the URL www.tribuna.ro/stiri/cultura/2016-anul-cosbuc-xiii-vorba-aluia-nici-in-clin-nici-in-manec-explicata-de-george-cosbuc-115359.html. The page features the Tribuna logo with the tagline "Dintotdeauna pentru totdeauna!". A navigation bar includes categories like Eveniment, Actualitate, and Sport. The main content area displays the article title "2016 - ANUL COȘBUC (XIII): 'Vorba ăluia: nici în clin, nici în mânece' explicată de George Coșbuc" along with social media sharing options (Facebook, Twitter, LinkedIn) and a search bar.